

¿On és la revolució sudanesa i les seves dones?

Josep Maria Royo Aspa

Investigador de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB

Núm.1 Març 2020

Apunts ECP de
Conflictes i Pau

Resum

A l'abril de 2019 es va produir l'enderrocament del president Omar al-Bashir per part de la cúpula militar del Sudan. En la caiguda del qual van ser determinants les mobilitzacions populars de la societat civil i en particular, de les organitzacions de dones sudaneses. El nou govern de transició ha introduït alguns canvis positius pel que fa a la presència de les dones sudaneses en les noves institucions de l'Estat, tot i que diverses anàlisis han assenyalat que les dones segueixen absents dels àmbits de decisió de el nou règim. Diversos reptes després de la caiguda d'al-Bashir segueixen oberts en un país afectat per nombrosos greuges històrics entre el centre i la perifèria i dèficits democràtics, una profunda crisi econòmica, manca de justícia social i violència de gènere enquistada en les institucions i lleis de l'Estat.

A l'abril de 2019 es va produir l'enderrocament del president Omar al-Bashir per part de la cúpula militar del Sudan. En la caiguda del qual van ser determinants les mobilitzacions populars de la societat civil i en particular, de les organitzacions de dones sudaneses. S'estima

que entre el 60 i el 70% de la ciutadania mobilitzada van ser dones, algunes d'elles convertides en icones mediàtiques que van traspasar les fronteres del Sudan i van personificar la seva revolució, com Alaa Salah.¹ Diversos reptes després de la caiguda d'al-Bashir segueixen oberts en un país afectat per nombrosos greuges històrics entre el centre i la perifèria i dèficits democràtics, una profunda crisi econòmica, manca de justícia social i violència de gènere enquistada en les institucions i lleis de l'Estat.

Després de la caiguda del règim, desenes d'organitzacions feministes del país van seguir demandant canvis estructurals en relació als drets de les dones, sol·licitant ampliar la seva participació en els òrgans executiu i legislatiu (al 50%), així com tenir més presència a les taules de negociació en el marc de la transició. Mesos després de la massiva mobilització social que va contribuir a l'enderrocament de règim, diverses anàlisis han assenyalat que les dones segueixen absents dels àmbits de decisió del nou règim. A l'octubre, sis mesos després de la caiguda d'al-Bashir, la mateixa Salah es dirigia al Consell de Seguretat de l'ONU en el debat al voltant de l'agenda de dones, pau i seguretat quan es complien 19 anys de l'establiment de la Resolució 1325, destacant el paper de les dones sudaneses encapçalant comitès de resistència, accions assegurades, manifestacions, accions de cura,² actes de desobediència del toc de queda, mobilitzacions enmig de l'estat d'emergència on van ser gasejades, amenaçades, van patir abusos, empresonades sense càrrecs per les forces de seguretat.

1. Salwa Sadek, "The women who helped bring down Sudan's president", *Vox*, 11 de abril de 2019, <https://www.vox.com/world/2019/4/11/18305358/omar-al-bashir-sudan-president-military-coup-protests-women>
2. Diverses dones es van organitzar durant les setmanes posteriors a el 6 d'abril per cuinar i distribuir aliments i begudes a les milers de persones concentrades davant el quarter general de les Forces Armades a Khartoum, entre les moltes i diverses accions desenvolupades. Vegi's Hamza Mohamed, "Sudan's female protesters leading the pro-democracy movement", *Al Jazeera*, 23 d'abril de 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/04/sudan-women-protesters-leading-pro-democracy-movement-190423134521604.html>

¿Les dones, marginades durant la fase de transició?

Malgrat aquest rol protagonista, les dones han continuat marginades en el procés polític formal després de la revolució, segons diverses anàlisis.³ Malgrat haver liderat la caiguda de règim, diverses activistes van assenyalar que grups de la societat civil i l'Exèrcit van començar a negociar al voltant del futur polític del país, i les dones estaven quedant novament al marge, tal com havia destacat, entre d'altres, Sara Abdelgalil, una de les poques representants femenines en la Sudanese Professionals Association (SPA), un dels principals grups que van organitzar les protestes.⁴ En aquest sentit, les dones activistes han remarcat que l'absència de dones líders en el nou règim no es tracta simplement d'una qüestió d'igualtat, sinó que a més afecta la qualitat de la transició i, en últim lloc, a l'èxit de la revolució. De les desenes de civils que van participar a les negociacions que van conduir a l'acord d'agost de 2019, només hi havia una dona, Mervat Hamadelneel, poc coneguda en els cercles activistes.

A l'agost, el Consell Militar (TMC) i la principal coalició opositora civil Forces for Freedom of Change (FFC) van aconseguir un acord polític per a la creació d'un govern de transició, el Consell Sobirà, compost per sis civils i cinc militars, en el qual participen dues dones, Raja Nicola –jutgessa de la minoria cristiana copta que treballava prèviament al Ministeri de Justícia, la presència de la qual en el Consell Sobirà va ser pactada per les dues parts– i Aisha Musa al-Said –traductora, actualment jutgessa i històrica defensora dels drets de les dones al país, proposada per les FFC–, el que les converteix en les primeres dones sudaneses a exercir la direcció de l'Estat, una fita en la història de país.⁵ El Consell Sobirà va substituir al TMC i supervisarà el Govern de transició.

Diverses anàlisis han assenyalat que les dones segueixen absents dels àmbits de decisió del nou règim

Activistes sudaneses remarquen que la majoria dels partits polítics que estan negociant en nom de la població sudanesa no recullen els reptes i demandes plantejats per les dones

El seu primer pas va ser el nomenament de l'economista Abdalla Hamdok com a nou primer ministre el 21 d'agost.

El primer ministre, Abdalla Hamdok, ferm defensor dels drets de les dones,⁶ va nomenar al seu nou gabinet el 8 de setembre, en què diverses fonts van assenyalar que va intentar incorporar la presència de dones sudaneses com a reflex del paper protagonista que aquestes van tenir en les mobilitzacions. Compost per 18 membres,⁷ compta amb quatre dones, incloent la primera dona a ocupar la cartera d'Exteriors al país, Asmaa Abdallah.⁸ Hamdok la va proposar entre una terna de tres per ocupar el càrrec. El nou Govern es va constituir segons la Declaració Constitucional acordada el 4 d'agost, que establia que les dones havien d'ocupar el 40% en tots els nivells de Govern, de manera que es va incomplir l'acord, al no aconseguir ni la quarta part del Gabinet. Decisió històrica encara que considerada insuficient donades les expectatives assenyalades en l'acord i està per veure si ve acompanyada de canvis legislatius estructurals que modifiquin la presència de dones en la presa de decisions polítiques i, sobretot, els seus drets en l'esfera pública i privada en un país on una interpretació conservadora de la llei islàmica és la font de doctrina (mutilació genital femenina, matrimoni infantil, violació tolerada en el matrimoni, entre moltes altres qüestions). En els mesos posteriors a la caiguda d'al-Bashir, el TMC va anar recordant que la llei islàmica havia de seguir sent la font de la qual derivés la legislació,⁹ avant els intents de l'FFC i altres sectors que no s'incorporés a la Constitució de transició del país i d'instaurar una mirada més laica a les institucions de l'Estat. El gabinet conduirà el país durant el període de transició iniciat a l'agost de 2019 fins a la celebració d'eleccions generals en 39 mesos.

3. Kate Reilly, "The Iconic Photo of Her Helped Fuel Sudan's Revolution. Now, She and Other Women Are Being Sidelined", *Time*, 30 d'octubre de 2019, <https://time.com/5712952/alia-salah-sudan-women-protest/>

4. Justin Lynch, "Women fueled Sudan's revolution, but then they were pushed aside", *Independent*, 4 d'agost de 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/sudan-revolution-women-uprising-democratic-transition-army-bashir-a9038786.html>

5. Mohamed Hassan, "Who are the members of Sudan's new sovereign council?", *Middle East Eye*, 21 d'agost de 2019, <https://www.middleeasteye.net/news/who-sudans-new-sovereign-council>

6. Fanack, *No Easy Ride: Women in Sudan's New Government already Targeted*, 23 de setembre de 2019, <https://fanack.com/sudan/society-of-sudan/women-sudan/women-in-sudans-new-government-already-targeted/>

7. Al Jazeera, *Sudan's first cabinet since Omar al-Bashir's removal sworn in*, 8 de setembre de 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/09/sudan-cabinet-omar-al-bashir-sworn-190908183529415.html>

8. The New Arab, *Could Sudan's new foreign minister be a woman?*, 2 de setembre de 2019, <https://www.alaraby.co.uk/english/news/2019/9/2/could-sudans-new-foreign-minister-be-a-woman>

9. Al Jazeera, *Sudan military rulers want Islamic law to guide legislation*, 8 de maig de 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/05/sudan-military-rulers-sharia-laws-guide-legislation-190508061915754.html>

Diverses organitzacions han elevat crítiques cap al lideratge dels grups de la societat civil que han estat negociant la transició política, les FFC, que han estat més proclius a construir un compromís amb la Junta Militar que amb la població a la qual se suposa que representaven. Hala Y Alkarib, directora regional de l'Strategic Initiative for Women in the Horn of Africa (SIHA),¹⁰ va destacar que la majoria dels partits polítics que estan negociant en nom de la població sudanesa no recullen els reptes i demandes plantejats per les dones, per la qual cosa les dones no estan interessades en sumar-se a ells.¹¹ Una altra de les activistes que ha tingut un important paper en les mobilitzacions, Samahir Mubarak, ha assenyalat que en la nova fase, els partits polítics han de reorganitzar-se i entendre que no tindran forma d'obtenir el suport de les dones si els seus punts de vista no estan representats.

Al seu torn, de forma específica, les organitzacions van exigir al nou Executiu de transició l'adhesió a la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona (CEDAW), la qual no havia estat ratificada pel país per la negativa de l'anterior Govern.

Àfrica, el continent amb més dones a Exteriors

Asmaa Abdallah s'afegeix al conjunt de ministres d'Exteriors del continent africà de l'actualitat, al costat de Netumbo Nandi-Ndaitwah –al SWAPO des dels anys setanta, ha ocupat nombrosos càrrecs en el partit i al Govern de Namíbia i també és la vice primera ministra–, Shirley Ayorkor Botchway –política de llarga trajectòria de Ghana–, Unity Dow –activista de drets humans de Botswana–, Thuli Dladla –diplomàtica d'Eswatini–, Raychelle Omamo –advocada i política de Kenya que ja va estar al Gabinet de Uhuru Kenyatta i va formar part de l'equip de treball per definir la Comissió de Veritat, Justícia i Reconciliació del país després de l'escalada de violència política postelectoral de 2007–, Sylvie Baïpo-Temon –prèviament a ocupar la cancelleria de la República Centreafricana havia estat analista financera del BNP-Paribas, va substituir a Charles-Armel Doubane, vist com prooccidental, en el marc de l'aproximació del president Faustin Archange Touadéra a Rússia–, Naledi Pandor –política de Sud-àfrica

El lliurament de l'expresident Omar al-Bashir a la CPI, que respon a les demandes d'organitzacions de dones, pot contribuir a enfortir la transició al país i a la mateixa CPI, segons diferents anàlisis

de llarga trajectòria dins de l'ANC, professora i investigadora, ministra d'Educació des de 2004 amb el president Thabo Mbeki i membre dels successius gabinets–, Elsa Teixeira Pinto –política de Sao Tomé, anteriorment ministra de Justícia i de Defensa i fiscal general del país–, Nabeela Tunis –política de Sierra Leone, ex alt càrrec de la missió de l'ONU al país–, Suzi Barbosa –especialista en desenvolupament, diplomàcia i cooperació internacional, defensora dels drets de les dones al país, diputada i ex secretària d'Estat de Cooperació Internacional de Guinea Bissau–, Awut Deng Acuil –activista, defensora de drets humans i gènere que ha participat en diferents iniciatives de construcció de pau i diàleg polític al Sudan del Sud–, algunes d'elles ocupant com Asmaa Abdalla el càrrec per primer cop, però en la majoria dels casos amb llargues trajectòries professionals i polítiques. Àfrica es converteix en el continent amb més dones ocupant la cartera d'Exteriors (12), encara que en el cas del Sudan, com en molts altres casos, això no reflecteix el protagonista paper que estan tenint les dones en els canvis que experimenten els seus respectius països, ni tampoc implica que elles vagin a dur a terme una política feminista que vagi a confrontar la política exterior assenyalada pels seus predecessors.

Europa i Amèrica segueixen a el continent africà amb nou i vuit, respectivament. En el cas del Sudan, Asma Abdallah, antiga ambaixadora, havia estat la tercera dona a ser incorporada al Ministeri d'Exteriors al Sudan i va ser destituïda el 1989 després del cop d'Estat que va portar al poder a Omar al-Bashir, i perseguida i exiliada al Marroc des de llavors, fins que el 2018 es va unir als moviments opositors a al-Bashir, les FFC, que van contribuir al seu derrocament. Com Abdallah, altres dones sudaneses van ser marginades, perseguides pel règim d'al-Bashir i, en alguns casos, van acabar exiliades, com és el cas de la principal icona feminista de país que també ha estat reivindicada

aquests mesos en els carrers sudanesos, l'escriptora Fatima Ahmed Ibrahim, la primera dona parlamentària sudanesa el 1965, que va morir a Londres el 2017.

Sudan a la cruïlla

Les decisions preses a finals de novembre de 2019 pel gabinet de Hamdook, relatives a la dissolució de el partit d'Omar al-Bashir, el National Congress Party (NCP), la confiscació de les seves propietats i la inhabilitació

10. L'Strategic Initiative for Women in the Horn of Africa (SIHA) és una xarxa d'organitzacions de la societat civil del Sudan, Sudan del Sud, Somàlia, Somalilàndia, Etiòpia, Eritrea, Djibouti i Uganda. Va ser establerta el 1995 per una coalició d'activistes pels drets de les dones amb l'objectiu d'enfortir l'aprenentatge dins de les organitzacions de la societat civil que aborden i desafien la subordinació i la violència contra les dones i les nenes a la banya d'Àfrica. SIHA està creixent constantment, actualment agrupa 136 organitzacions en tota la regió. Vegi's SIHA a <https://sihanet.org/>

11. Justin Lynch, "Women fueled Sudan's revolution, but then they were pushed aside", *Independent*, 4 d'agost de 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/sudan-revolution-women-uprising-democratic-transition-army-bashir-a9038786.html>

dels seus membres per 10 anys, i sobretot, l'eliminació de la llei d'ordre públic (que coartava la forma d'actuar i vestir de les dones en públic) han desfermat l'optimisme,¹² ja que es tractaven d'algunes de les principals demandes de la ciutadania, incloent les dones, durant les revoltes. Aquest clima s'ha reforçat al febrer de 2020 amb l'anunci per part de Govern de que el Sudan accedeix a lliurar a l'expresident al-Bashir a la Cort Penal Internacional (CPI) perquè faci front als càrrecs de crims de guerra i contra la humanitat que pesen sobre ell.¹³ Aquest acord ha estat assolit en el marc de les negociacions de pau entre els actors armats insurgents de Darfur i el Consell Sobirà, decisió que pot contribuir a enfortir la transició al país i a la mateixa CPI, així com la lluita contra la impunitat i les greus vulneracions dels drets humans comeses durant els últims 30 anys, segons diferents anàlisis. L'arrest de l'antic ministre d'Exteriors Ali Karti,¹⁴ pel seu paper en el cop d'Estat que va consagrar al poder a Omar al-Bashir, així com per la seva implicació en crims comesos per l'Estat en els anys noranta al sud del Sudan (l'actual Sudan del Sud) i a la regió de Darfur, liderant la força paramilitar Popular Defence Forces, va en la mateixa direcció.

Tanmateix, l'atemptat amb bomba patit pel primer ministre Abdalla Hamdook el 9 de març de 2020, del que ha sortit indemne,¹⁵ posa de manifest l'existència de nombroses resistències per sectors de l'antic règim i castrenses que evidencien els importants reptes i riscos

d'involució que el país afronta. Hamdook, necessitat de recursos econòmics, ha decidit reduir la despesa militar, que actualment absorbeix el 80% de l'pressupost nacional, decisió valenta però alhora arriscada pel poder que tenen les elits de les Forces Armades al país.¹⁶

Els propers mesos seran decisius per apuntalar el nou Sudan post al-Bashir i evitar que l'antic règim s'enforteixi entre les restes de la revolució. El suport de la UA i de la comunitat internacional serà decisiu, encara més si és possible davant la conjuntura global derivada de la crisi provocada per la pandèmia del Covid-19. Sudan necessita de forma prioritària sortir de la llista de grups terroristes dels EUA en la qual es troba des de 1993, el que li limita a l'hora d'accedir a l'assistència del BM i de l'FMI i a la inversió estrangera. La crisi econòmica que sacseja el Sudan, segons diverses anàlisis, és també fruit de l'era al-Bashir, que ha permès que una elit s'hagi enriquit a càrrec de Sudan, elit que segueix ocupant una posició

influente en la transició.¹⁷ Aquesta última qüestió és la que frena als EUA i altres actors a respondre afirmativament a la petició de suport de Hamdook, esperant nous canvis en la promoció de la defensa dels drets humans i la lluita contra el terrorisme. No obstant això, aquesta estratègia de pressió, sumada a l'aturada global derivat de la pandèmia del Covid-19, que ja afecta més de 30 països africans, entre ells Sudan, amb els sistemes sanitaris públics més febles del món i amb pocs recursos, poden ofegar el país en aquesta fase decisiva.¹⁸

El suport de la comunitat internacional serà decisiu, encara més si és possible davant la conjuntura global derivada de la crisi provocada per la pandèmia del Covid-19

12. BBC, *Sudan crisis: Women praise end of strict public order law*, 29 de novembre de 2019, <https://www.bbc.com/news/world-africa-50596805>

13. African Arguments, *Africa Insiders: Why Sudan is turning to the ICC to prosecute al-Bashir*, 20 de febrer de 2020, <https://africanarguments.org/2020/02/20/africa-insiders-why-sudan-is-turning-to-the-icc-to-prosecute-al-bashir/>

14. Radio Tamazuj, *Sudan orders arrest of ex-foreign minister over 1989 coup*, 18 de març de 2020, <https://radiotamazuj.org/en/news/article/sudan-orders-arrest-of-ex-foreign-minister-over-1989-coup>

15. BBC, *Sudan PM Abdalla Hamdook survives assassination attempt*, 9 de març de 2020, <https://www.bbc.com/news/world-africa-51800278>

16. Seth Appiah-Mensah, "Sudan needs a lifeline now", *African Arguments*, 20 de novembre de 2019, <https://africanarguments.org/2019/11/20/sudan-sanctions-lifeline-now/>

17. Íbid.

18. José Naranjo, "El coronavirus se cuela en África", *El País*, 17 de març de 2020, https://elpais.com/elpais/2020/03/16/planeta_futuro/1584382708_448090.html

Conclusions

Tot i la progressiva incorporació de diverses dones a les institucions polítiques que dirigeixen la transició política sudanesa després de l'enderrocament del president Omar al-Bashir, decisions que des de la perspectiva del Sudan tenen una dimensió històrica, tal com reclamaven les organitzacions i moviments de dones, diverses anàlisis han assenyalat que les dones i les seves reivindicacions segueixen absents dels àmbits de decisió reals del nou règim. A més, més enllà de la presència institucional, són determinants els canvis legislatius que puguin implementar-se de forma estructural en les noves institucions democràtiques per enfortir la transició i avançar en la igualtat de drets en la societat sudanesa.

El nou Govern, que conduirà el país fins a les eleccions generals que haurien de celebrar-se el 2022, afronta nombrosos reptes i fins i tot riscos d'involució, però els seus primers passos amb relació a les negociacions de pau amb els moviments polític-militars i a nivell polític amb els canvis iniciats pel que fa al lliure polític d'al-Bashir són lents però esperançadors. El suport de la UA i de la comunitat internacional serà decisiu, encara més si és possible davant la conjuntura global derivada de la crisi provocada per la pandèmia del Covid-19. És imprescindible contribuir a apuntalar els èxits que està aconseguint la ciutadania sudanesa, liderada per les seves dones, per enfortir les ànsies de canvi del nou Sudan.

Aquesta publicació està subjecta a una llicència de Creative Commons. Es permet la reproducció total o parcial, la distribució i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

Els continguts d'aquest informe poden ser lliurement reproduïts i difosos, sempre que se citi adequadament. El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de l'Escola de Cultura de Pau i no reflecteix l'opinió de l'ACCD ni de la Generalitat de Catalunya.

Escola de Cultura de Pau
Parc de Recerca, Edifici MRA,
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Espanya)
+34 93 586 88 42
pr.conflict.escolapau@uab.cat
escolapau.uab.cat
@escolapau
EscolaPau

Con el apoyo:

